

ΠΑΡΗ·ΣΥ·Α

Παρηγορική Φροντίδα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΠΟΝΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΗΓΟΡΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 32

ΜΑΡΤΙΟΣ 2022

ΜΗΝΥΜΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Αγαπητοί συνάδελφοι και φίλοι

Σας στέλνουμε τις ευχές μας για ένα χαρούμενο και πάνω απ'όλα υγιές 2022.

Με εξαιρετική επιτυχία και ασφάλεια έλαβε χώρα το 21ο Υβριδικό Πανελλήνιο Συνέδριο Περιτοχικής Αναισθησίας, Θεραπείας Πόνου και Παρηγορικής Φροντίδας που διεξήχθη τον Σεπτέμβριο του 2021 στον Άγιο Νικόλαο Κρήτης. Χαρακτηρίστηκε από πρωτότυπη και επίκαιρη θεματολογία, σημαντικούς προσκεκλημένους Έλληνες και ξένους ομιλητές, γεμάτες αίθουσες αλλά κυρίως ενθουσιώδεις συνέδρους με δίψα για γνώση.

Τους ευχαριστούμε όλους θερμά αλλά κυρίως ευχαριστούμε τις 2 Προέδρους του Συνεδρίου, την Κα Σιαφάκα Ιωάννα ομότιμη καθηγήτρια Αναισθησιολογίας και θεραπείας Πόνου και Αντιπρόεδρο της ΠΑΡΗΣΥΑ καθώς και την Κα Κοκολάκη Μαρία Συντονίστρια Διευθύντρια Αναισθησιολογικού Τμήματος στο Σισμανόγλειο Νοσοκομείο και Ταμία της ΠΑΡΗΣΥΑ.

Η περασμένη χρονιά επισκιάστηκε από τα σοβαρά προβλήματα που προκάλεσε και συνεχίζει να προκαλεί η Πανδημία. Ασθενείς με COVID 19 που δεν λαμβάνουν πάντοτε τη νοσηλεία που δικαιούνται και τους αξίζει, καρκινοπαθείς, πάσχοντες από χρόνια νοσήματα ή ασθενείς που χρήζουν χειρουργικής φροντίδας αλλά καθυστερούν να διαγνωστούν ή να αντιμετωπιστούν.

Ανακατασκευή του προσώπου της Μύρτιδος, ενός εντεκάχρονου κοριτσιού που υπηρξε ένα από τα θύματα του λοιμού των Αθηνών (430πΧ). Το κρανίο της βρέθηκε σε ομαδικό τάφο του Κεραμεικού κατά τις εργασίες κατασκευής του Μετρό Αθηνών. (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

Ελληνική Εταιρία Θεραπείας Πόνου και Παρηγορικής φροντίδας

ΠΑΡΗ·ΣΥ·Α·

- Τμήμα Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Παρηγορικής Φροντίδας (EAPC)
- Μέλος Ομάδας Εργασίας Παρηγορικής Φροντίδας Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ECEPT)
- Ιδρυτικό μέλος της Ευρωπαϊκής Εταιρίας Κατά του Πόνου (EuLAP)

Σμολένσκυ 5, Αθήνα 114 72
Τηλ. 2106457878 | Fax: 2103610488
info@grpalliative.gr | www.grpalliative.gr

Δ.Σ. ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α.

Πρόεδρος: Αθηνά Βαδαλούκα
Αντιπρόεδρος: Ιωάννα Σιαφάκα
Γεν. Γραμματέας: Ευνομία Αλεξοπούλου-Βραχνού
Ταμίας: Μαρία Κοκολάκη

Μέλη:
Σουζάνα Ανίσσογλου
Φανή Κρεμαστινού
Γιάννης Μπερδούσης
Νικολέτα Μπερναλή
Γιάννης Χρονάκης

Συντακτική Επιτροπή

Υπεύθυνη έκδοσης: Φανή Κρεμαστινού

Μέλη:
Ευνομία Αλεξοπούλου - Βραχνού
Νικολέτα Μπερναλή
Αγγελική Μπαϊρακτάρη
Ευμορφία Σταυροπούλου

Επιμέλεια: Ειρήνη Κοντογεωργίου

Σχεδιασμός: Σοφοκλής Συμεωνίδης

Τα Ελληνικά νοσοκομεία και το προσωπικό βρίσκονται στα όριά τους. Η επέλαση της Όμικρον και των παραλλαγών της χειροτερεύουν την κατάσταση. Οι επιστήμονες κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου: συνιστούν άμεσο εμβολιασμό και τήρηση των μέτρων. Η κοινωνία όμως έχει κουραστεί. Ζητάει λύση αλλά κυρίως **θέλει να μάθει την αλήθεια**. Δυστυχώς υπάρχουν "φωνές" που για δικούς τους λόγους αμφισβητώντας την ύπαρξη του ιού ή τους τρόπους πρόληψης ή αντιμετώπισης του, παρασύρουν αφελείς συμπολίτες μας στη νόσο ή και στο θάνατο.

Σε προηγούμενες πανδημίες με παρόμοιο τρόπο δεισιδαιμονίες της εποχής θεώρησαν επιδημικές νόσους ως τιμωρία των θεών όπως περιγράφει ο ιστορικός Θουκυδίδης κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο αναφερόμενος στο λοιμό του 430πΧ (Θουκυδίδης 99. - Ιστορία 2, 47-54- Ο Λοιμός), ή ο Ιταλός συγγραφέας Α. Μαντσόνι στο αριστούργημά του <<Οι αρραβωνιασμένοι>> αναφερόμενος στη φονική πανδημία του 1629-1631 λόγω πανώλης. Αθώοι οδηγήθηκαν τότε σε δημόσιο εξευτελισμό, βασανιστήρια και θάνατο, διότι θεωρήθηκαν υπεύθυνοι για τη γένεση και τη μετάδοση της πανδημίας.

Πολλοί ιστορικοί και συγγραφείς αναφέρουν ότι η έλλειψη κοινωνικής ευθύνης και η διάρρηξη του **κοινωνικού ιστού, πολλαπλασίασαν τα θύματα της πανδημίας και οδήγησαν σε οικονομική καταστροφή. Και σήμερα μετά από τόσους αιώνες όλα άλλαξαν, για να παραμείνουν τα ίδια όπως τότε...**

Παρά τις δυσκολίες Η ΠΑΡΗΣΥΑ και τα μέλη της βρίσκονται στην πρώτη γραμμή αυτής της μάχης με τον φονικό ιό. Δεν σταματήσαμε ποτέ τον αγώνα μας για να ανακουφίσουμε τον πάσχοντα συμπολίτη μας.

ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΑΡΗΣΥΑ

- **Συνεχίζουμε την Κατ' οίκον νοσηλεία.** Μεγαλύτερος αριθμός ασθενών

(35%περισσότεροι) έλαβε αυτή τη χρονιά φροντίδα στο σπίτι του, σε οίκους ευγηρίας στο Άσυλο ανιάτων ή σε άλλες δομές

- **Παρέχεται Τηλεσυμβουλευτική** (από την ΠΑΡΗΣΥΑ ή από γιατρούς μέλη της στα Ιατρεία Πόνου), σε ασθενείς με χρόνιο πόνο (καρκινικό ή μη καρκινικό).
- **Υπάρχει διαρκής επικοινωνία μέσω Skype** με ασθενείς ή φροντιστές.
- **Συντάχθηκαν Συστάσεις** της Ελληνικής Εταιρείας Θεραπείας Πόνου και Παρηγορικής Φροντίδας ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α. για την Παρηγορική Φροντίδα και την υποστήριξη πασχόντων κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19.
- **Εκδόθηκαν οδηγίες για τη χρήση οπιοειδών για τη θεραπεία του καρκινικού πόνου**
- **Διοργανώσαμε οκτώ Εκπαιδευτικά σεμινάρια** μέσω διαδικτύου.
- **Διενεργείται εκπαιδευτικό σεμινάριο** διάρκειας 8 εβδομάδων για τη **Διαχείριση του πόνου με βάση το mindfulness**.
- Η ΠΑΡΗΣΥΑ μέσω της Αντιπροέδρου της, καθηγήτριας Ιωάννας Σιαφάκα έκανε **ηχηρή παρέμβαση για την έλλειψη αναισθησιολόγων** στη χώρα μας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες του δυτικού κόσμου.
- **Διαμαρτυρηθήκαμε** στον Υπουργό Υγείας για την έλλειψη διάθεσης σκευασμάτων μορφίνης
- Τοποθετηθήκαμε σχετικά **με τη διάθεση κανναβινοειδών** στη χώρα μας.
- **Ανανεώσαμε το site μας**. Στο ανανεωμένο site μπορείτε να ενημερωθείτε, για όλες τις δράσεις μας (info@grpalliative.gr)

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι πριν λίγους μήνες εξασφαλίσαμε τα δικαιώματα μετάφρασης από την **IAHPC** (The International Association for Hospice and Palliative Care), της **τρίτης έκδοσης των Κατευθυντηρίων Οδηγιών και Συστάσεων του Dr DEREK DOYLE** για όσους ξεκινούν μια υπηρεσία Ξενώνα / Παρηγορικής Φροντίδας. Με συγκίνηση και υπερηφάνεια αναρτήσαμε στην ιστοσελίδα μας την επίσημη μετάφρασή τους. Η Ελληνική μετάφραση αναρτήθηκε επισήμως και στην ιστοσελίδα της IAHPC.

Δυστυχώς πριν λίγες μέρες πληροφορηθήκαμε τον θάνατο του Dr Doyle. Ο εκλιπών υπήρξε από τα ιδρυτικά μέλη του Διεθνούς Συνδέσμου για την Παρηγορική Φροντίδα(IAHPC). Η ΠΑΡΗΣΥΑ εκφράζει τη βαθιά λύπη της για την απώλεια του σημαντικού αυτού επιστήμονα και ανθρώπου και δεσμεύεται ότι θα συνεχίσει το πολύτιμο έργο του, ώστε να εξασφαλιστεί η παροχή Παρηγορικής φροντίδας σε όσους την έχουν ανάγκη και στη χώρα μας.

Dr Doyle σας ευχαριστούμε για την εμπιστοσύνη και τη συμπαράσταση στο έργο μας. Σας ευχόμαστε “καλό ταξίδι ... στον κόσμο των Αθανάτων”. Η ζωή και το έργο σας είναι πηγή έμπνευσης για μας.

Κλείνοντας Σας προσκαλούμε στο 22ο Πανελλήνιο Συνέδριο Περιιοχικής Αναισθησίας , Θεραπείας Πόνου και Παρηγορικής Φροντίδας, που θα γίνει στο Βόλο στις 15-18 Σεπτεμβρίου του 2022. Είμαστε βέβαιοι ότι η πρωτοποριακή και πλούσια θεματολογία καθώς και τα κλινικά φροντιστήρια, θα εμπλουτίσουν τις γνώσεις σας, θα ενισχύσουν την καθημερινή σας πρακτική και θα ανταμείψουν την απόφαση σας για συμμετοχή στο κορυφαίο αυτό για την ΠΑΡΗΣΥΑ γεγονός. Σας περιμένουμε!!!

Για τη Συντακτική Επιτροπή

Με συναδελφικούς χαιρετισμούς

Κρεμαστινού Φανή
Υπεύθυνη Σύνταξης

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Ειρήνη Κοντογεωργίου

Δημοσιογράφος-Υπεύθυνη επικοινωνίας και ΣΔΕΠ ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α.

Σε μια “οικογενειακή” διαδικτυακή συνάντηση με γιατρούς - εκπροσώπους των Ιατρείων Πόνου & Παρηγορικής Φροντίδας από κάθε γωνιά της χώρας, έκοψε την Παρασκευή 25 Φεβρουαρίου 2022 την πίτα της η ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α. Κατά τη διάρκεια της συγκινητικής συνάντησης συζητήθηκαν διεξοδικά τα προβλήματα των Ιατρείων Πόνου & Παρηγορικής Φροντίδας (Ι.Π. & Π.Φ.) κι αποφασίστηκαν δράσεις στήριξής τους.

Τα μηνύματα που έφταναν όλο τον χρόνο από τα Ι.Π. & Π.Φ. της χώρας προβλημάτισαν έντονα το Διοικητικό Συμβούλιο της ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α. Για τον λόγο αυτό πήρε την πρωτοβουλία αφενός να προσπαθήσει να αποφορτίσει με μια γιορτινή συνάντηση το τεράστιο βάρος που σηκώνουν εδώ και δύο χρόνια οι συγκεκριμένοι αναισθησιολόγοι κι αφετέρου να γίνει μια εφ'όλης της ύλης συζήτηση για την βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας των Ι.Π. & Π.Φ. Συγκεκριμένα συζητήθηκαν διεξοδικά:

Οι ανατροπές που προέκυψαν λόγω της πανδημίας στα Ι.Π. & Π.Φ.

Προτάσεις για την επόμενη διοργάνωση της Ημέρας Ιατρείων Πόνου & Παρηγορικής Φροντίδας

Από την συζήτηση προέκυψε ότι παρά την πλήρη εξουθένωσή μας, οι αναισθησιολόγοι και οι επαγγελματίες υγείας άλλων ειδικοτήτων που στελεχώνουν τα Ι.Π. & Π.Φ. των νοσοκομείων της χώρας δεν εγκαταλείψαμε τους ασθενείς μας. Κάνοντας υπέρβαση των πρωτόγνωρων δυσμενών συνθηκών, των δυνάμεων και των προβλημάτων που αντιμετωπίσαμε, δεν σταματήσαμε να παρέχουμε με όλες μας τις δυνάμεις τις υπηρεσίες μας. Όποτε και όσο τα υγειονομικά πρωτόκολλα το επέτρεπαν κρατήσαμε τα ιατρεία μας ανοιχτά ενώ κάναμε και συστηματική χρήση της τηλεϊατρικής αλλά και της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης. Μέσα από αυτή τη δράση αποκομίσαμε πολύτιμη εμπειρία για το μέλλον η οποία θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη και για τα περιστατικά long covid και τα μετά- covid σύνδρομα. Οι επιστημονικές συστάσεις της ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α. παραμένουν πολύτιμος οδηγός στο έργο μας.

Οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι:

- Οι διοικήσεις όλων των νοσοκομείων επείγει να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη ενίσχυσης των ΙΠ & ΠΦ
- Η ιατρική εξειδίκευση στην Θεραπεία του Πόνου και την Παρηγορική Φροντίδα είναι επιβεβλημένη
- Επείγουν μέτρα σταθερής κάλυψης των ελλείψεων τόσο στον εξοπλισμό των ιατρείων για την εφαρμογή παρεμβατικών τεχνικών όσο και στα φάρμακα

Οι συμμετέχοντες αποφάσισαν επίσης τον συντονισμό τους για έναν δυναμικό εορτασμό της Ημέρας Ιατρείων Πόνου & Παρηγορικής Φροντίδας τον Νοέμβριο του 2022.

Τα δύο τυχερά φλουριά της πίτας της ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α κληρώθηκαν στις αναισθησιολόγους Παπαγεωργίου Ειρήνη από το “Θεαγένειο” της Θεσσαλονίκης και στην Έλλη Καρανίκα από το Γενικό Νοσοκομείο της Κω, οι οποίες κέρδισαν τη συμμετοχή τους στο 22ο Πανελλήνιο Συνέδριο Περιφερειακής Αναισθησίας, Θεραπείας Πόνου & Παρηγορικής Αγωγής, που θα διεξαχθεί τον Σεπτέμβριο στον Βόλο.

Ανταπόκριση από ένα Γενικό Νοσοκομείο του ΕΣΥ:

«Η εμπειρία και οι δράσεις του Ιατρείου Πόνου και Παρηγορικής Φροντίδας του Σισμανόγλειου Γενικού Νοσοκομείου Αθήνας κατά την περίοδο της Πανδημίας Covid 19»

Αναισθησιολογικό τμήμα / Ιατρείο Πόνου & Παρηγορικής Φροντίδας Γ.Ν.Α. Σισμανόγλειο
Μ. Κοκολάκη, Σ. Κανδρεβιώτου, Α. Νιάκα

Η εμπειρία μας από τους βαρέως πάσχοντες ανεμβολίαστους ασθενείς covid19

“Τους τελευταίους μήνες διαχειριζόμαστε πρωτόγνωρη κατάσταση με τους ασθενείς covid19. Για εμάς τους Αναισθησιολόγους είναι ένα πείραμα που ελέγχει σφαιρικά το ήθος και τον ανθρωπισμό μας”, αναφέρει η επιστημονικά και διοικητικά υπεύθυνη του τμήματος κα Μαρία Κοκολάκη και διευκρινίζει: “Στο δωμάτιο του ορόφου η διασωλήνωση είναι τρομακτική. Ζούμε το πιο σκληρό πρόσωπο της πανδημίας. Ποτέ στην πρόσφατη ιστορία δεν εκδηλώθηκε τέτοια θύελλα αμφισβήτησης, διεθνώς, απέναντι στην επιστήμη της Ιατρικής”.

Η φράση «Γιατρέ μου δεν έχω ανάσα», που ακούγαμε στην πρώτη φάση της πανδημίας, δεν ακούγεται πια. Όταν ενημερώνουμε για την διασωλήνωση οι ανεμβολίαστοι ασθενείς είναι απαθείς μπροστά στην πύλη του θανάτου, αμετάπειστοι και φανατισμένοι. Δε δέχονται τη διασωλήνωση δεν υπάρχουν συναισθήματα αγωνίας, θλίψης, φόβου, δεν υπάρχει δύναμη λογικής και κρίσης. Ενώ όλος ο πλανήτης, η ανθρωπότητα έστρεψε τις ελπίδες της προς το εμβόλιο κατά του κορονοϊού, οι υποστηρικτές της Άρνησης του εμβολίου κινδυνολογούν για πιθανές επιπλοκές, παρενέργειες και πιθανό θάνατο. Με αφορμή την υγειονομική κρίση που βιώνει ο πλανήτης μας, η ιπποκρατική σκέψη είναι πιο επίκαιρη από ποτέ. Ο Μεγάλος πατέρας της Ιατρικής είχε περιορίσει τον λοιμό της Αθήνας και πρώτος στην Ιστορία περιέγραψε την έννοια της επιδημίας και πανδημίας. Ας ανατρέξουμε.

Και καταλήγει η κυρία Κοκολάκη: “Στην ζωή προσπαθείς μόνος να διατηρήσεις την αξιοπρέπειά σου, στον θάνατο όμως από covid19 κάμποι άλλοι το «κάνουν για σένα» και μάχονται να ζήσεις. Οι Αναισθησιολόγοι με τους θεράποντες Ιατρούς των ασθενών έχουμε ενώσει τις δυνάμεις μας, στην μάχη εναντίον της πανδημίας. Πόση υπομονή να έχουμε; Πού θα φθάσει η αντοχή μας; Ο καθημερινός αγώνας συνεχίζεται και δεν έχει ορατό τέλος, ζούμε δίχως αύριο. Αντέχουμε επειδή πεισμώνουμε. Η εμπειρία μας είναι μοναδική, αποτελεί παρακαταθήκη για το μέλλον. Η εκπαίδευσή μας από την ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α. στήριξε και στηρίζει την πρωτόγνωρη εμπειρία μας”.

Παρόλες τις πρωτόγνωρες συνθήκες το Ιατρείο Πόνου και Παρηγορικής Φροντίδας του Σισμανόγλειου συνέχισε και κατά τη διάρκεια του 2021 την προσφορά του. Συγκεκριμένα προσέφερε:

Παρηγορική φροντίδα σε 305 ασθενείς με Covid 19

Τηλεϊατρική σε 110 ασθενείς

Άυλη Συνταγογράφηση σε 150 ασθενείς

Επιπλέον, αντιμετώπισε 82 νέα περιστατικά κατά την περίοδο που το νοσοκομείο δεν ήταν αποκλειστικά Covid 19.

Κανναβινοειδή: η θέση τους στη διαχείριση χρόνιων επώδυνων συνδρόμων

Μίχα Γεωργία

Αναισθησιολόγος, MD, MSc, PhD

Επιμελήτρια Ά Γεν. Νοσοκομείο και Μαιευτήριο Αθηνών “Έλενα Βενιζέλου”

Ιστορική Αναδρομή

Η λέξη κάνναβη προέρχεται από την πρώιμη Σουμεριακή λέξη «kannubi» που ερμηνεύεται ως «των δύο φύλων». Πιθανολογείται ότι χρησιμοποιήθηκε ο όρος αυτός για την ονομασία της κάνναβης λόγω του γεγονότος ότι έχει θηλυκά και αρσενικά φυτά. Στην Κίνα το 2737π.Χ είναι η πρώτη καταγεγραμμένη χρήση της για ιατρικούς σκοπούς από τον αυτοκράτορα Shen Neng. Το 2000-800π.Χ. αναφέρεται στο ιερό κείμενο Atharvaveda, ως ένα από τα πέντε ιερά φυτά της Ινδίας για τη θεραπευτική της δράση. Το 430π.Χ ο Ηρόδοτος αναφέρει την χρήση της στην αρχαία Σκυθία και το 100μ.Χ. ο Πλούταρχος αναφέρει ότι χρησιμοποιείται ως αντισπασμωδικό στην Θράκη. Το 1839 ο Ιρλανδός ιατρός William Brooke O'Shaughnessy διαδίδει τη χρήση της στην Ευρώπη και διενεργεί τις πρώτες κλινικές δοκιμές σε πειραματόζωα και εν συνεχεία σε ανθρώπους. Το 1900 φαρμακευτικές εταιρείες στην Ευρώπη προωθούσαν τα προϊόντα της κάνναβης για τη θεραπεία της ημικρανίας και του άσθματος. Η Δ9- τετραϋδροκανναβινόλη (Δ9-THC) αναγνωρίστηκε το 1964 και η ανακάλυψη της αποτέλεσε την αφετηρία για τη μελέτη του μηχανισμού δράσης των κανναβινοειδών. Το 1990 ανακαλύπτονται οι υποδοχείς των κανναβινοειδών και ξεκίνησε πλέον η σύγχρονη θεώρηση της δράσης τους, η μελέτη του ενδοκανναβινοειδούς συστήματος και η παραγωγή συνθετικών κανναβινοειδών. Η κανναβιδιόλη (CBD) απομονώθηκε από την κάνναβη το 1940 και το 1963 καθορίστηκε η χημική της δομή. Έως σήμερα 483 ουσίες έχουν εξαχθεί από την κάνναβη και από αυτές οι 104 είναι φυσικά κανναβινοειδή που έχουν απομονωθεί από την Cannabis Sativa.

Ταξινόμηση κανναβινοειδών-μηχανισμός δράσης

Τα κανναβινοειδή χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες:

- 1) φυτοκανναβινοειδή που προέρχονται από το φυτό του γένους κάνναβη
- 2) ενδοκανναβινοειδή που παράγονται από τον ίδιο τον οργανισμό και
- 3) συνθετικά κανναβινοειδή που μιμούνται τις φαρμακολογικές δράσεις των φυσικά παραγόμενων κανναβινοειδών.

Η μελέτη των κανναβινοειδών οδήγησε στην αναζήτηση των υποδοχέων στους οποίους δρουν. Τελικά ανακαλύφθηκε ένα καλά οργανωμένο ενδογενές σύστημα το οποίο μελετήθηκε ενδελεχώς με την βοήθεια μοριακά τροποποιημένων πειραματόζωων και την σύνθεση αγωνιστών/ανταγωνιστών των υποδοχέων.

Τα κανναβινοειδή στο κεντρικό νευρικό σύστημα δρουν κυρίως μέσω των CB1 υποδοχέων. Επίσης στην περιφέρεια, σε συμπαγή όργανα και σε κύτταρα του ανοσοποιητικού συστήματος λειτουργούν μέσω των CB2 υποδοχέων. Η Δ9-THC αποτελεί την πιο διαδεδομένη ουσία με την κυριότερη ψυχοτρόπο δράση και δρα κυρίως στους CB1 υποδοχείς ενώ η CBD αποτελεί την κύρια μη ψυχοτρόπο ουσία και συνδέεται κυρίως στους CB2 υποδοχείς. Με μια ανάδρομη κίνηση μεταφέρονται και συνδέονται με τον υποδοχέα τους που βρίσκεται προσυναπτικά και αυτός με την σειρά του αναστέλλει την απελευθέρωση του νευροδιαβιβαστή από τα προσυναπτικά κυστίδια εμποδίζοντας έτσι την περαιτέρω μετάδοση του επώδυνου ερεθίσματος. Πέρα από τους υποδοχείς CB1 και CB2 η κανναβιδιόλη φαίνεται ότι συνδέεται και με άλλους υποδοχείς (γλυκίνης, GABA, TRPV, 5-HT1A, οπιοειδών). Μάλιστα υποστηρίζεται ότι όταν αυτοί ενεργοποιούνται από κανναβινοειδή υπάρχει τέτοια αλληλεπίδραση μεταξύ των υποδοχέων TRPV1, οπιοειδών και κανναβινοειδών που αναφέρονται ως ένα σύμπλεγμα υποδοχέων (“receptome”). Επίσης η κανναβιδιόλη είναι αρνητικός αλλοστερικός ανταγωνιστής του CB1 υποδοχέα που συνδέεται σε διαφορετικό σημείο από την θέση σύνδεσης και μέσω αυτού του μηχανισμού μειώνει τις ανεπιθύμητες ενέργειες της Δ9-THC (ταχυκαρδία, άγχος, καταστολή, υπερφαγία). Λόγω αυτής

Υπάρχουν 3 προτεινόμενα πρωτόκολλα χορήγησης ανάλογα με την ένταση του πόνου, την ηλικία και τα συνοδά νοσήματα των ασθενών. Το πρωτόκολλο ρουτίνας είναι αυτό που αφορά την πλειοψηφία των περιπτώσεων και ξεκινά με μια δόση CBD 5mg δύο φορές την ημέρα, αυξάνοντας τη δόση κατά 10 mg/ημέρα κάθε 2-3 ημέρες έως ότου φτάσει το μέγιστο των 40mg/ημέρα, όπου τότε προστίθεται και Δ9-THC σε δόση 2.5mg, αυξάνοντας τη δόση ανά 2-3 ημέρες κατά 2.5mg έως τη μέγιστη δόση Δ9-THC 40mg/ημέρα. Το συντηρητικό πρωτόκολλο περιλαμβάνει μικρότερες δόσεις έναρξης και απευθύνεται σε άτομα με συνοδά νοσήματα και ηλικιωμένους. Το πρωτόκολλο ταχείας χορήγησης αφορά ασθενείς με μη ελεγχόμενο πόνο, που απαιτεί άμεση τιτλοποίηση και αφορά την ταυτόχρονη έναρξη και τιτλοποίηση CBD και Δ9-THC.

Φραγμοί στην χρήση τους-ανεπιθύμητες ενέργειες

Η ευρύτερη εφαρμογή των κανναβινοειδών, φυσικών ή συνθετικών σε επώδυνα σύνδρομα ήταν πάντα υπό την σκιά του φόβου για την εξάρτηση και την κατάχρηση τους. Ο Καναδάς το 1999 ήταν η πρώτη χώρα που έδωσε την έγκριση για την χρήση τους για ιατρικούς σκοπούς. Το 1976 στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής η κάνναβη κατηγοριοποιήθηκε στην τάξη I, ως ουσία με υψηλή πιθανότητα κατάχρησης και μη αποδεκτή ιατρική χρήση. Το Μάρτιο του 2017 28 πολιτείες της Αμερικής επέτρεψαν την ιατρική της χρήση. Αρκετές άλλες χώρες ακολούθησαν αυτήν την τακτική συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας που ήταν απαγορευμένη η καλλιέργεια, η χρήση της για οποιοδήποτε σκοπό και η εισαγωγή της με τον νόμο 2107 της 11-3-1920. Το 2018 εγκρίθηκε η παραγωγή τελικών προϊόντων φαρμακευτικής κάνναβης του είδους Cannabis Sativa L, περιεκτικότητας σε Δ9-THC άνω του 0,2% [ΝΟΜΟΣ 4523/2018: “Διατάξεις για την παραγωγή τελικών προϊόντων Φαρμακευτικής Κάνναβης και άλλες διατάξεις” (ΦΕΚ Α' 41/7-3-2018)].

Η χρήση τους για ιατρικούς σκοπούς έχει συσχετισθεί με ανεπιθύμητες ενέργειες, που συχνά αποτελούν και τον κυριότερο ανασταλτικό παράγοντα στη χορήγηση τους. Συχνότερα αναφέρονται η ζάλη, η υπνηλία, η ξηροστομία, η ναυτία, ο αποπροσανατολισμός, η αδυναμία, η διάσπαση προσοχής, η σύγχυση και η κόπωση. Σπανιότερα έχουν αναφερθεί παράνοια και διέγερση. Η κύρια ανησυχία που σχετίζεται με την χορήγησή τους, αφορά το φαινόμενο της εξάρτησης και της κατάχρησης που εμφανίζονται συνηθέστερα στους ασθενείς που λαμβάνουν τσιγάρα κάνναβης και τιτλοποιούν μόνοι τους την ημερήσια δόση, εμφανίζοντας συμπτωματολογία φυσικής εξάρτησης σε χρόνια χρήση, με αύπνια, εφιάλτες, ευερεθιστότητα και μειωμένη όρεξη. Έχει παρατηρηθεί ότι ο συνδυασμός Δ9-THC/CBD με τη μορφή στοματικού εκνεφώματος, παρουσιάζει μικρότερο κίνδυνο εξάρτησης από τα τσιγάρα κάνναβης λόγω της χαμηλότερης συγκέντρωσης και της βραδύτερης έναρξης δράσης. Επίσης η πνευμονική βλάβη σχετιζόμενη με το άτμισμα ή το κάπνισμα (EVALI: e-cigarette or vaping product use associated lung injury) αποτρέπει τη χορήγησή τους μέσω αυτής της οδού.

Ψυχωτική συμπτωματολογία έχει συσχετισθεί με την χορήγηση κανναβινοειδών, ειδικά στον πληθυσμό με λανθάνουσα ψυχοπαθολογία. Η χορήγησή τους μπορεί να ενισχύσει τα επεισόδια μανίας σε ασθενείς με διπολική διαταραχή και τον αυτοκτονικό ιδεασμό. Σε μακροχρόνια χορήγηση έχει παρατηρηθεί έκπτωση των γνωστικών λειτουργιών σε άλλοτε άλλο βαθμό.

Ελληνική πραγματικότητα

Στην Ελλάδα σύμφωνα με τον νόμο 4523/2018 Άρθρο 2Α «κατ' εξαίρεση εγκρίνεται ενιαία η παραγωγή, κατοχή, μεταφορά, αποθήκευση, προμήθεια των πρώτων υλών και των ουσιών των ποικιλιών κάνναβης του είδους Cannabis Sativa L, περιεκτικότητας σε Δ9-THC άνω του 0,2% καθώς και η εγκατάσταση και λειτουργία μεταποιητικής μονάδας επεξεργασίας και παραγωγής τελικών προϊόντων φαρμακευτικής κάνναβης με αποκλειστικό σκοπό είτε την προμήθεια του κρατικού μονοπωλίου και τη διάθεσή τους για ιατρικούς σκοπούς, είτε την εξαγωγή τους. Ο Ε.Ο.Φ. εγκρίνει την παραγωγή και την κυκλοφορία των τελικών προϊόντων φαρμακευτικής κάνναβης, των ποικιλιών κάνναβης του είδους Cannabis Sativa L, περιεκτικότητας σε Δ9-THC άνω του 0,2% για ιατρικούς σκοπούς, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται».

Στην παρούσα φάση στον Ελλαδικό χώρο δεν κυκλοφορούν σκευάσματα με συνθετικά κανναβινοειδή (ναμπιλόνη, δροναμπιλόνη) ή σπρέι Δ9-THC/CBD παρά μόνο έλαια CBD τα οποία δεν έχουν λάβει έγκριση από τον Ε.Ο.Φ. Το στοματικό εκνέφωμα SativexTM έχει λάβει έγκριση στην Ελλάδα για τη χορήγησή του σε ασθενείς με πολλαπλή σκλήρυνση και τον Ιούλιο του 2021 έλαβε έγκριση αποζημίωσης από τον ΕΟΠΥΥ. Στην παρούσα φάση αναμένεται η εκ

νέου εισαγωγή του στην Ελλάδα ώστε να διατεθεί στους ασθενείς.

Συμπεράσματα

Τα κανναβινοειδή αποτελούν μια κατηγορία ουσιών με πιθανά οφέλη για την αντιμετώπιση του χρόνιου πόνου, κεντρικού ή περιφερικού, νευροπαθητικού ή μη, καρκινικής ή άλλης αιτιολογίας, στα πλαίσια ενός πολυδύναμου σχήματος αναλγησίας για την αντιμετώπιση ασθενών με ανθεκτικό πόνο. Για να εξακριβωθεί η αποτελεσματικότητά τους, χρειάζονται μεγάλες τυχαιοποιημένες πολυκεντρικές μελέτες που θα εξετάσουν, τα δοσολογικά σχήματα που απαιτούνται, τη βέλτιστη φαρμακοτεχνική μορφή, την οδό χορήγησης και σίγουρα τα θέματα ασφάλειας, ανοχής και εξάρτησης έτσι ώστε να μπορούν να αποτελέσουν έναν από τους παράγοντες του θεραπευτικού πλάνου αναλγησίας.

Βιβλιογραφία

- 1) ElSohly, M. A., and W. Gul. 2014. Constituents of cannabis sativa. In Handbook of Cannabis. Oxford, UK: Oxford University Press. P. 20
- 2) Lynch M, Ware MA. Cannabinoids for the treatment of chronic non-cancer pain: an updated systematic review of randomized controlled trials. J Neuroimmune Pharmacol 2015;10:293–301.
- 3) Finnerup NB, Attal N, Haroutounian S, et al. Pharmacotherapy for neuropathic pain in adults: a systematic review and metaanalysis. Lancet Neurol. 2015;14:162–173.
- 4) Häuser W, Fitzcharles MA, Radbruch L, Petzke F: Cannabinoids in pain management and palliative medicine—an overview of systematic reviews and prospective observational studies. Dtsch Arztebl Int 2017; 114: 627–34.
- 5) Nugent S, Morasco B, O'Neil M et al. The Effects of Cannabis Among Adults With Chronic Pain and an Overview of General Harms. A Systematic Review. Ann Intern Med. 2017;167:319-331.
- 6) Meng H, Johnston B, Englesakis M, Moulin D, Bhatia A. Selective Cannabinoids for Chronic Neuropathic Pain: A Systematic Review and Meta-analysis. Anesth Analg 2017
- 7) Wang L, Hong P J, May C, Rehman Y, Oparin Y, Hong C J et al. Medical cannabis or cannabinoids for chronic non-cancer and cancer related pain: a systematic review and meta-analysis of randomized clinical trials BMJ 2021; 374 :n1034 doi:10.1136/bmj.n1034
- 8) Bhaskar, A., Bell, A., Boivin, M. et al. Consensus recommendations on dosing and administration of medical cannabis to treat chronic pain: results of a modified Delphi process. J Cannabis Res 3, 22 (2021). <https://doi.org/10.1186/s42238-021-00073-1>

Κλικ στην ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α.

Κείμενα – επιμέλεια: Ειρήνη Κοντογεωργίου

21ο Συνέδριο Περιφερειακής Αναισθησίας, Θεραπείας Πόνου & Παρηγορικής Αγωγής, 15-18 Σεπτεμβρίου 2021

Βρεθήκαμε και πάλι, παρά την πανδημία, πιστοί στο ετήσιο ραντεβού μας, αυτή την φορά στον μαγευτικό Άγιο Νικόλαο της ηλιόλουστης Κρήτης: Πρόεδροι των ελληνικών και των ευρωπαϊκών επιστημονικών εταιρειών του πεδίου μας, γιατροί πολλών ειδικοτήτων και άλλοι επαγγελματίες υγείας από κάθε γωνιά της Ελλάδας. Μαζί μας, σε μια συγκινητική υποδοχή, ο Δήμαρχος Αγίου Νικολάου και ο Περιφερειάρχης Κρήτης, οι οποίοι αγκάλιασαν πολύτροπα το συνέδριο. Η συμμετοχή του τοπικού νοσοκομείου στη διοργάνωση και στην διεξαγωγή του συνεδρίου μας αποδείχτηκε πολύτιμη και ουσιαστική. Στην τελετή έναρξης είχαμε την ευκαιρία να βραβεύσουμε την αναισθησιολόγο κ. Καλλιόπη Παναγιωτάκη για την προσφορά της ως πρωτεργάτριας της Θεραπείας του Πόνου και της Παρηγορικής Φροντίδας στην Κρήτη και στην Ελλάδα.

Είμαστε υπερήφανοι για το επιστημονικό μας πρόγραμμα. Δεν είναι τυχαίο που το διεθνές επιστημονικό περιοδικό *Signa Vitae* του αφιέρωσε ένα ολόκληρο τεύχος του (βλ. εδώ). Είμαστε χαρούμενοι και για το κοινωνικό

16-19 Σεπτεμβρίου 2021
Wyndham Grand Crete
Mirabello Bay
Άγιος Νικόλαος, Κρήτη

www.regionalpainpalliativecongress2021.gr

21^ο
Πανελλήνιο Συνέδριο
Περιφερειακής Αναισθησίας,
Θεραπείας Πόνου και
Παρηγορικής Φροντίδας

ΜΕ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

Υπό την Αιγίδα EuLAP

 European League
Against Pain

 Ελληνική Εταιρεία
Θεραπείας Πόνου και
Παρηγορικής Φροντίδας

 European Society of
Regional Anaesthesia - Hellas

 1^η Ανασθησιολογική Κλινική
Πανεπιστημίου Αθηνών

πρόγραμμα του συνεδρίου. Σε μια εξαιρετικά δύσκολη χρονιά για όλους τους γιατρούς -ιδιαίτερα για τους αναισθησιολόγους- η νυχτερινή βόλτα με το καραβάκι στο κρητικό πέλαγος πρόσφερε σε όλους την πολυπόθητη χαλάρωση. Το αποχαιρετιστήριο δείπνο είχε όλα όσα κάνουν την Κρήτη ξακουστή: θεσπέσιες γεύσεις, ουράνια μουσική, θαυμαστό χορό από το Λύκειο Ελληνίδων, άριστη εξυπηρέτηση από τους εργαζόμενους στον ΕΟΤ. Ευχαριστούμε θερμά όλους κι ανανεώνουμε το ραντεβού μας για τον Βόλο!

Ιατρεία Πόνου και Παρηγορικής Φροντίδας: Με ευθύνη κι επιμονή στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων των ασθενών!

Με το μήνυμα “Ισότητα στην Παρηγορική Φροντίδα. Δεν αφήνουμε κανέναν πίσω!” νοσοκομεία από όλη τη χώρα συντονίστηκαν για 5η συνεχή χρονιά για να γιορτάσουν την Ημέρα Ανοιχτών Ιατρείων Πόνου και Παρηγορικής Φροντίδας. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιήθηκε συγκέντρωση υπογραφών σε μια επιστολή στήριξης που υπέγραψαν επιστημονικές εταιρείες και σύλλογοι ασθενών από ολόκληρη την χώρα (βλ. [εδώ](#)). Δημιουργήθηκε έτσι μια τεράστια αγκαλιά που απλώθηκε από την Αλεξανδρούπολη μέχρι την Κρήτη χάρη στην συγκινητική ανταπόκριση των επαγγελματιών υγείας, των ασθενών και της κοινωνίας. Το αίτημα είναι ένα, είναι προφανές κι έγινε ακόμη πιο επιτακτικό κατά τη διάρκεια της πανδημίας: Η στήριξη των Ιατρείων Πόνου & Παρηγορικής Φροντίδας από την Πολιτεία είναι ΕΠΙΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΓΚΗ!

Στην πρώτη γραμμή

Γιατροί και νοσηλεύτες “επί το έργον” εν καιρώ πανδημίας.
Κεντρικά Χειρουργεία - Ιπποκράτειο Νοσοκομείο Αθήνας

Άλλη μια διάκριση, άλλη μια δυνατή συγκίνηση.

Μία εξαιρετικά δυνατή εικόνα, αποτέλεσμα της συνεργασίας της ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α. με την φωτογράφο Χριστίνα Βάζου, ξεχώρισε η ΙΑΗΡC (Διεθνής Ένωση για τους Ξενώνες και την Παρηγορική Φροντίδα), μετά από διεθνή διαγωνισμό που προκήρυξε το καλοκαίρι του '21. Η συγκεκριμένη φωτογραφία, που απεικονίζει μια συνάντηση εθελοντικής υποστήριξης ψυχολόγου της ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α. σε νεαρό ασθενή, επελέγη για το site του διεθνούς οργανισμού.

The picture shows the psychologist of the Hellenic Society of Pain Management and Palliative Care – one of our institutional members – talking to a young patient during one of the palliative care team visits.

Photo courtesy of the Hellenic Society of Pain Management and Palliative Care (Greece)

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ελληνικά Συνέδρια και Ημερίδες

22ο Πανελλήνιο Συνέδριο Περιτοχικής Αναισθησίας,
Θεραπείας Πόνου και Παρηγορικής Φροντίδας
15-18 Σεπτεμβρίου 2022
Βόλος

5η Πανευρωπαϊκή Ημέρα
Περιοχικής Αναισθησίας της ESRA
19 Μαρτίου 2022
Αθήνα

13ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αλγολογίας
12 - 14 Μαΐου 2022
Καλαμάτα

Ετήσιο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο
12-14 Μαΐου 2022
Αθήνα

4th STATE OF THE ART
“ΠΕΡΙΕΓΧΕΙΡΗΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΟΝΟΥ”
27 & 28 Μαΐου 2022
Αλεξανδρούπολη

16ο Συνέδριο Αναισθησιολογίας
και Εντατικής Ιατρικής
29 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 2022
Θεσσαλονίκη

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΙΔΕΣ

Πανευρωπαϊκά και Διεθνή Συνέδρια και Ημερίδες

39th Annual ESRA Congress
22-25 Ιουνίου 2022
Θεσσαλονίκη Ελλάδα

12th Congress of the European
Pain Federation EFIC
27-30 Απριλίου 2022
Δουβλίνο, Ιρλανδία

12th World Research Congress
Online of the European Association
for Palliative Care (EAPC)
18-20 Μαΐου 2022

6th International Conference
on Palliative care Hospice and Wellness.
15-16 Ιουνίου 2022
Βουδαπέστη, Ουγγαρία

ROMA PAIN DAYS
September 2-3 2022
Rome, Italy (hybrid congress)

19th IASP World Congress on Pain
19-23 Σεπτεμβρίου 2022
Toronto, Canada

